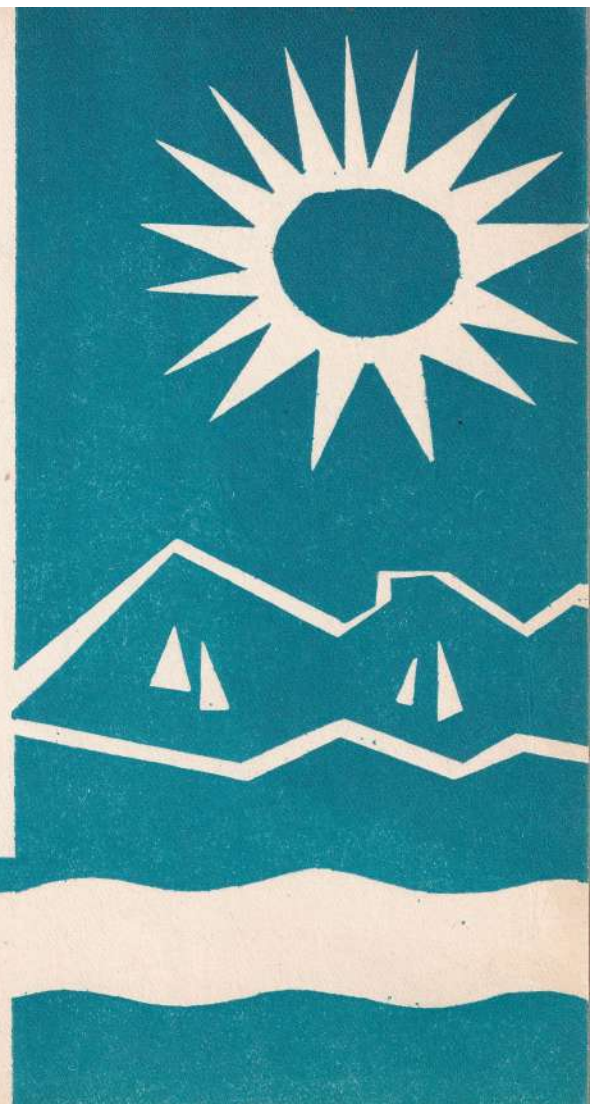

SPRIEVODCA

II. východoslovenským táborom ochrancov prírody

Sninské rybníky, júl 1978

Ústredný výbor Slovenského zväzu ochrancov
prírody a krajiny v Bratislave
Okresný národný výbor — odbor kultúry
v Humennom
Okresná pamiatková správa v Humennom

Vážení priatelia, ochrancovia prírody!

Máme úprimnú radosť, že Humenský okres bol práve v roku nezabudnuteľných tridsiatin Februárového víťazstva našich pracujúcich poverený pokračovať v tradícii východoslovenských táborov ochrancov prírody. Tento okres je v mnohých ohľadoch ukážkou veľkých spoločensko-ekonomických premien, ktoré prinieslo oslobodenie našej vlasti hrdinskou Sovietskou armádou a socialistické spoločenské zriadenie. Je to okres, pre ktorý v minulosti boli charakteristické — hlad, bieda, choroby, vysťahovalectvo. Za uplynulých 34 rokov od oslobodenia však dosiahol takých revolučných premien vo všetkých oblastiach života, že niekdajší obyvateľ by dnes už svoj okres ani nepoznal. Nový život sa v Humenskom okrese a v celej našej vlasti začal rodiť už v jesenných dňoch roku 1944, kedy bola oslobodená prvá obec okresu a celej ČSR, Kalinov. Na počesť tohto významného 34. výročia oslobodenia nášho okresu, ktoré položilo základy aj socialistickej ochrane prírody, sa koná i náš II. východoslovenský tábor ochrancov prírody.

Okres Humenné môže poskytnúť presvedčivé dôkazy o tom, že iba socialistické spoločenské zriadenie umožňuje cielavedomú ochranu prírody. Ak v minulosti nebolo na území okresu ani jedno chránené územie, dnes sú tu 2 chránené krajinné oblasti, 6 štátnych prírodných rezervácií, 6 chránených parkov, 30 chránených pamätných stromov a 35 krajinných priestorov „C“. Iba rozloha CHKO predstavuje už takmer 30 percent rozlohy územia okresu. Na vyhlásenie sa pripravuje — 7 štátnych prírodných rezervácií, 1 chránená študijná plocha, jedno chránené nálezisko, 2 chránené prírodné výtvary a ďalšie pamätne stromy. Väčšia časť nášho okresu má ešte zachovalé a podstatne nenarušené prírodné priestory s mnohými tzv. oblasťami tichá. Veľkú úlohu pri zachovaní týchto oblastí a ich

sprostredkovaní pre rekreáciu pracujúcich bude mať preto nielen štátna ochrana prírody — najmä správy CHKO Východné Karpaty a Vihorlat — ale aj dobrovoľná ochrana prírody a všetci uvedomelí občania, návštevníci týchto krásnych kútov našej vlasti.

Letné tábory ochrancov prírody sú veľmi významnými podujatiami ochrancov prírody a krajiny, na ktorých si možno vymieňať skúsenosti z práce a mladí účastníci si môžu overiť získané vedomosti a nadobudnúť poznatky. Prispievajú tiež k poznaniu pokrokových revolučných tradícií, spoločensko-ekonomických premien a prírodných krás toho-ktorého regiónu. Vzhľadom na medzinárodnú účasť prispievajú aj k prehĺbovaniu dorozumenia a spolupráce medzi národmi.

Netajíme sa zámerom, využiť túto vzácnu príležitosť stretnutia s profesionálnymi i dobrovoľnými ochrancami z celej SSR a z bratských susedných štátov na konfrontáciu našich výsledkov a zámerov na tomto úseku so skúsenosťami z iných oblastí, poučiť sa so skúsenosťami iných, prípadne odovzdať naše poznatky, najmä z posledných rokov, ostatným záujemcov. Sme presvedčení, že II. východoslovenský tábor ochrancov prírody prispeje nielen k bližšiemu poznaniu Humenského okresu, ale aj k vzájomnému poznaniu účastníkov tábora, k prehĺbeniu spolupráce, k vymene skúseností a bude prínosom pre ochranu prírody nielen u nás, ale aj v ostatných okresoch a krajoch na Slovensku.

Srdečne vítame všetkých účastníkov II. východoslovenského TOP-u v rekreačnej oblasti na Sninských rybníkoch a želáme im veľa pekných a trvalých dojmov.

ŠTEFAN POLOVKA,
vedúci odboru kultúry ONV,
predseda prípravného výboru TOP

Historická, politicko-ekonomická a kultúrno-spoločenská charakteristika okresu Humenné

Okres HUMENNÉ — dejisko II. východoslovenského tábora ochrancov prírody s medzinárodnou účasťou — leží na severovýchodnom Slovensku. Administratívne patrí do Východoslovenského kraja. Po územných reorganizáciách pozostáva z bývalého okresu Humenné, Snina a prevažnej časti okresu Medzilaborce. Svojou rozlohou patrí medzi najväčšie okresy v Slovenskej socialistickej republike. Zaberá plochu 1 877 km² a má vyše 100 000 obyvateľov žijúcich v 106 obciach a 3 mestách. Okres je národnostne zmiešaný. Žijú v ňom Slováci, Ukrajinci a necelé jedno percento príslušníkov iných národností.

Pohľad do rannej histórie Humenského okresu nám zanechali svedectvo v podobe archeologických nálezov. Najstaršie nepísané dejiny spadajú do staršej doby kamennej. Z tohto obdobia pochádzajú odštepové nástroje a mamutie zuby, ktoré sa našli v obci **Karná**. Mamutie kosti sa našli aj v neďalekom Breko-

ve a Topolovke. Z mladšej doby kamennej poznáme kopytnatý klin veľkých rozmerov a klinovitú sekerku kopytnatého prierezu z **Jasova**. Z konca tejto doby pochádza aj kamenný sekeromlat, ktorý sa našiel na brehu Laborca pri Humennom.

Zo sklonku neskorej doby kamennej máme v okrese mohyly, ktoré upomínajú na príchod roľnícko-pastierskeho ľudu spoza Karpát. Túto kultúru nazvali archeológovia kultúrou východoslovenských mohýl. Stretneme sa s ňou v okolí obce Hažín nad Cirochou a Udavské. V roku 1948 objavil známy slovenský archeológ prof. dr. Vojtech Budinský-Krička pri obci **Brekov** päť žiarových mohýl, v ktorých sa našli hlinené nádoby, zuhoľnatelé ľudské kosti, črepy, kamenná sekera a početné odštepové kamenné nástroje.

Z neskorších historických údobí svedčí o osídlení a živote našich predkov bronzový poklad na bývalých farských poliach v Humennom, bronzový depot z Malej Poľany, nález bronzovej sekerky zo Stakčína. Pobyt keltsko-

dáckeho etnika v hornom Zemplíne potvrdzuje hromadný nález strieborných mincí pri obci Ptičie; z doby rímskej má veľký význam nález pokladu mincí v Kalinove.

Po rozpade Rímskej ríše prichádzajú na územie tohto kraja naši bezprostrední predkovia — Slovania. Aj z tohto obdobia sa v okrese nachádzajú nálezy. V Brekove boli to nálezy z doby hradištnej, v Zbudskom Dlhom a v Modrej nad Cirochou staroslovanské opevnené hradiská. Významným svedectvom je nález slovenského mohýlníka pri obci **Topoľovka**, kde z 34 mohýl bolo dosiaľ preskúmaných desať.

Do 13. storočia územia dnešného Humenského okresu tvorilo málo zaľudnenú oblasť, ktorá ležala za hraničnou čiarou a nebola k Uhorsku pričlenená. Na sever od tejto čiar sa rozprestieralo pohraničné pásмо, tzv. ultra indagines. Jeho obyvatelia, zväčšia utečenci, sa unikali pred silnejúcim feudálnym vykorisťovaním. V 14. a potom v 16. storočí sa postupne začína zaľudňovať aj územie dnešného Humenského okresu. Pri valaskej kolonizácii sem prchádza aj ukrajinské obyvateľstvo. Príchod ukrajinsko-rusínskeho roľníctva a pastierskeho ľudu položil základy k trvalému osídleniu v rade obcí terajšieho nášho okresu.

Usadlíci v tomto kraji sa zaoberali prevažne poľnohospodárstvom a pasienkárstvom, neskôr aj drobnou tovarovou výmenou. Neutešenú hospodársku situáciu obyvateľstva trochu zlepšili obchodné cesty z Balkánu do Poľska, ktoré viedli aj údolím Laborca a Cirochy. Zachovali sa doklady o špecializovanej výrobe obyvateľov v niektorých osadách a obciach, ktorí sa v oných dobách venovali hrnčiarstvu, košíkárstvu, kováčstvu, čižmárstvu, v neskorších rokoch páleniu dreveného uhlia, tesárstvu, metliarstvu, kolárstvu.

Od 15. storočia dozrievajú v tomto kraji podmienky pre rozsiahle zbojnícke hnutie. Na karpatské zbojníctvo sa treba dívať ako na jednu z foriem triedneho boja poddanských roľníckych más v boji proti patriciátu a feudálnej vrchnosti. Najznámejšia zbojnícka skupina Fedora Hlavatého, ktorý údajne pochádzal z Ruskej Volovej, pôsobila na rozsiahlom území. Bola postrachom pre mešťanov Bardejova, rovnako ako aj pre šľachtu v humenskom domíniu. V 16. storočí naháňala veľmožom hrôzu iná zbojnícka skupina, ktorej členovia pochádzali zo Svetlíc, Olšinkova, Závadky, Jablonky, Zubného, Radvane a Rokytova, teda z obcí terajšieho okresu. Od tridsiatych rokov 17. storočia sa činnosť zbojníkov — opriškov

už neobmedzuje iba na dnešné severovýchodné Slovensko a pohraničie. Opriškovia podnikajú prepady aj hlboko v poľskom vnútrozemí.

Odbojnícke povedomie tunajších poddaných zasiahli aj myšlienky doznievajúceho husitského hnutia, reprezentovaného vojskom Jana Jiskru z Brandýsa, ktorý po roku 1439 obhajoval v Uhorsku záujmy neplnoletého Ladislava Pohrobka. Jiskrove vojská sa na jednej z výprav dostali až za Humenné, do Čabín, kde si zriadili bratrícky tábor. Archívne listiny vydávajú svedectvo, že v roku 1449 mal Jiskra v moci samotné mesto Humenné a na miesto panovníka vyberal mýto.

Roky po porážkach stavovských protihabsburských povstaní vyhrozili existenčné podmienky až natoľko, že z tohto kraja začínajú úteky poddaných za slušnejšou obživou a menším útlakom, a to predovšetkým na Dolnú zem. Od deväťdesiatych rokov 17. storočia z 32 obcí vtedajšieho humenského domínia utieklo približne 450 poddaných aj so svojimi rodinami. Podľa urbára humenského domínia na rok 1782 počet všetkých ušlých poddaných v 62 obciach sa pohyboval okolo 675 ľudí.

Nádeje, ktoré tunajší ľud vkladal do revolučných udalostí z roku 1831 a potom me-
ruôsmych rokov, sa nesplnili. Ťaživá záľaha

skrivodlivosti pretrvala i roky obnoveného rakúskeho absolutizmu a v novej podobe gniala prostých ľudí i v nastupujúcom kapitalizme.

Už v roku 1809 vznikajú v bývalých Sninských, dnešných Zemplínskych Hámroch, železiarne, ku ktorým v štyridsiatych rokoch pribúda zlieváreň. Podobné menšie závody vznikajú v Kamenici nad Cirochou a Vyšnej Jablonke. V Beleji nad Cirochou sa „pudluje“ železo. V Zvale, Borove a Čertižnom sa začína s výrobou mlynských kameňov, ktoré sa vyvážajú až do Šariša. V Kamenici nad Cirochou vzniká v 19. storočí jedna z prvých ručných papierní v Zemplínskej župe. Tieto osi-
hotené snahy nového spôsobu výroby nezlepšili životné podmienky obyvateľstva. Jeho väčšia časť nemá inú možnosť obživy ako kúsok poľa, a niekde ani ten nie, alebo ťažkú prácu v lesoch. Bieda opäť núti k vysťahovalectvu, tentoraz väčšinou do zámoria. Chýba priemysel, chýbajú komunikácie medzi Zemplínom a Šarišom, ngramotnosť je na stále rovnakej úrovni. Počet bezzemkov rýchlo rastie, v mnohých usadlostiach sa doslovne živori. Všetky tieto podmienky prebúdajú tunajších proletárov, prevažne poľnohospodárskych. V spoločenskom živote prevláda maďarizácia. Zatiaľ

stále ešte chýba sila, ktorá by živelnú nespo-
kojnosť podchytila a organizovala ju do ráz-
neho revolučného vystúpenia.

Humenné — najstaršie dostupné listinné
materiály z 13. storočia mesto spomínajú pod
názvom Homonna. Jazykovedec J. Stanislav
uvádza, že maďarčina názov prevzala z foriem
slovanského prídavného mena „Gumenna“,
„Humenna“. Medzi jeho prvých majiteľov pa-
trili rody Ludányiovcov a Pethényiovcov. Nes-
kôr to boli Drugethovci, ktorí od roku 1335
po 400 rokov vlastnili nielen Humenné, ale aj
rozsiahle majetky v severovýchodnom Uhor-
sku. Za života Juraja Drugetha bola v Hu-
mennom založená jedna z prvých stredných
škôl v hornom Uhorsku — **humenské kolé-
gium** (1613—1640). V roku 1603 bol v Humen-
nom založený ako prvý cech — krajčírsky.
V 18. storočí malo mesto najvyšší počet re-
meselníkov v celej Zemplínskej župe. Na pre-
lome 14. a 15. storočia je v meste postavený
kláštor a kostol františkánov, obidve stavby
pôvodne gotické, ktoré sú dnes kultúrno-histo-
rickými pamiatkami. Inou významnou kultúr-
nou pamiatkou je tu najší **kaštieľ z roku 1449**,
pôvodné gotické castellum, v roku 1610 rene-
sančne upravený.

Hrad Jasenov a pod ním obec rovnomer-
ného názvu vznikli v 14. storočí. Prvými maji-
teľmi boli Drugethovci.

Hrad Brekov a rovnomenná obec vznikli
v druhej polovici 13. storočia. K prvým vlast-
níkom patrili Drugethovci a Csákyovci.

Krásny Brod — baziliánsky kláštor na
mieste bývalej kaplnky zo 14. storočia. Maje-
tok Drugethovcov. V roku 1614 miesto vzbury
obyvateľstva proti Únii. Známa „krásnobrod-
ská Madona“. Kaštieľ z roku 1896.

Medzilaborce — bývalé okresné mesto,
založené za valaskej kolonizácie. Neskôr ma-
jetok Drugethovcov.

Snina — bývalé okresné mesto; založené
v 14. storočí, majetok Drugethovcov. V meste
neskorobarokový kaštieľ z konca 18. storočia.

Obce **Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná
Roztoka, Ruský Potok a Topoľa** sú známe svoj-
ráznou architektúrou drevených kostolíkov
východného obradu zo 17. a 18. storočia.

Prvé dve decénia dvadsiateho storočia
charakterizuje revolučný pohyb robotníckej
triedy v Európe, ale najmä v Rusku. Ošial,
útrapy a zbytočné ľudské obete 1. svetovej

vojny tomuto pohybu napomohli aj na území terajšieho Humenského okresu. Pod vplyvom VOSR a Maďarskej republiky rád vznikla v júni 1919 v Prešove Slovenská republika rád. V tom istom roku sa v Humennom utvorilo Direktórium SRR. Ani násilné potlačenie SRR nemohlo utlmiť revolučné vrenie. Po Ustavujúcom zjazde KSČ v máji 1921 začínajú sa organizovať prvé stranické bunky aj v Humenskom okrese. Centrom stranickej práce sa stalo Humenné. Cieľavedomá politická a organizačná práca komunistov nachádzala odovzvu aj v najzapadlejších dedinkách. Strana sa stavila na obranu vykorisťovaných bezzemkov, lesných robotníkov, spauperizovaných poľnohospodárskych robotníkov. Organizuje demonštrácie a hladové pochody.

Slávnostné bývajú najmä komunistické 1. máje. K najaktívnejším v okrese patria stranické organizácie a bunky v Stakčíne, Humennom, Ublí, Uličí, v Medzilaborciach. Strana podporila aj maloroľnícku vzburu v marci 1935 v Čertižnom, Habure a Borove, prvá upozorňovala na nebezpečenstvo fašizmu. Po mníchovskej zrade, oficiálnom zákaze KSČ a vzniku tzv. slovenského štátu komunisti v tomto kraji organizované prechádzajú do ilegality. Už na jar 1942 vzniká na Pirnagovom vršku

nad Porúbkou bojová jánošíkovská družina, prvá partizánska skupina na Slovensku, ktorú vedie komunista Pavol Boroš. Zlatými písmenami sa do histórie okresu zapísali partizánske skupiny, oddiely, brigády a zväzky: Pugačev, Čapajev, Sergej, Kriváň, Bohun, Borkaňuk, Majorov, Major Kurov, Požarskij, Stalin, Smrť fašizmu, Veža a Za slobodné Československo. V nich svorne, bok po boku, zvädzali boje a umierali sovietski partizáni a naši odbojoví pracovníci, grupujúci sa prevážne z komunistov.

Sovietski partizáni majú najväčšiu zásluhu na široko organizovanom partizánskom hnutí, ktoré čo do rozsahu nemalo obdoby ani v jednom okrese východného Slovenska. Napokon o tom svedčí aj udelenie Radu červenej hviezdy mestu Humenné.

V roku 1944 za nesmierne ťažkých bojov prekročila hrdinská Sovietska armáda karpatské hrebene a od septembra do konca novembra oslobodili jednotky 1. gardovej armády celý Humenský okres. Pôda každej obce a každého mesta je skropená krvou sovietskeho vojaka. Na cintoríne padlých sovietskych hrdinov nad Humenným odpočíva svoj večný sen stosedemdesiatštyri dôstojníkov a vojakov. Chlapí z oslobodených obcí okresu sa ihneď

po prechode frontu hlásili do radov 1. čs. armádneho zboru generála Ludvíka Svobodu. Väčšina z nich došla víťazné až do Prahy. Mnohí sa však slobody nedočkali. Ich hrdinstvo a obete pripomínajú pamätné tabule, pomníky a pamätníky takmer v každej obci okresu. Na jeho území sa nachádza aj prvá oslobodená obec v Československu, Kalinov, na oslobodení ktorej sa podieľali jednotky 107. streleckého zboru generálmajora D. V. Gordejeva a 3. horského streleckého zboru generálmajora A. J. Vedenina, ktorý bol v zostave 1. gardovej armády IV. ukrajinského frontu. Obec bola oslobodená 21. septembra 1944.

Len čo obcami a mestami okresu prešiel front, zakladali si občania revolučné národné výbory. ONV v Medzilaborciach bol zriadený 22. novembra 1944, ONV v Humennom a v Sniine 29. novembra 1944. V tomto období sa opäť legálne a so sympatiami a spontánnou podporou obyvateľstva začali zakladať nové organizácie komunistickej strany. Za pomoci sovietskych vojakov sa obnovuje železničná trať Humenné — Medzilaborce — Lupkov. Dňa 3. apríla 1945 po tejto trati pricestovala z Moskvy do vlasti, pri čom sa nakrátko za-

stavila v Humennom, vláda Českosloveskej republiky.

V Dvojročnom pláne 1947—1948 sa sily predovšetkým sústredili na vojnu zničené usadlosti, ba celé obce. V tomto období bolo postavených 742 nových, a opravených bolo 546 rodinných domčekov. Celkom alebo čiastočne bolo obnovených 36 obcí terajšieho okresu. Opravovali sa cesty a mosty, stavali studne, provizórne školy, pozornosť sa venovala elektrifikácii, ktorá sa v okrese ukončila v roku 1962.

Po Ferbuárovom víťazstve pracujúcich a prijatí Ústavy 9. mája sa vytvorili politické podmienky na prechod okresu k socializmu. Začínalo sa socialistickým sektorom v obchode, v službách, v priemysle, ktorý nahrádzal postupne súkromné podnikanie. Začína sa nevídaným spriemyselňovaním. Postupne sú budované: závod Chemlon v Humennom, strojársky podnik Vihorlat v Sniine a Transporta v Medzilaborciach, dnes už filiálny závod sninského Vihorlatu. V Humennom sa buduje stavebný podnik Chemkostav a začína sa tiež s výstavbou menších závodov, akými sú prevádzka Východoslovenských tehelní v Humennom, Jabloneckých sklární v Medzilaborciach a závodu JAS v Sniine. Okrem toho z malých

podnikov miestneho hospodárstva a komunálnych služieb vyrástli rozsiahle podniky miestneho priemyslu, ktoré dnes zamestnávajú vyše dvoch tisíc pracovníkov. V rámci riešenia zostalej oblasti Ulič — Ubl'a sa vybuďoval podnik Tvarona v Uliči a Gombikáreň v Ubl'i.

Významnými zmenami prešlo aj poľnohospodárstvo a to jednak združstevnením, jednak utvorením štátnych majetkov. Sústavne sa budujú nové moderné školy, pokračuje výstavba zdravotníckych zariadení a polikliník, zlepšujú sa komunikácie, železničná doprava a spoje. Životná úroveň dosahuje nevídaný rast. Bez zveličenia je možné povedať, že človek, ktorý od oslobodenia v našom okrese nebol, a náhodne sem teraz zavíta, nepoznáva mestá ani obce. Spolu so životnou úrovňou rastie aj kultúrna úroveň obyvateľstva. Do okresu sa vracia čoraz viac vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a stredných technických kádrov. Ľudia sú náročnejší v kultúrnych záujmoch, rekreácii i športovaní. Kým za prvej republiky boli v okrese iba tri kiná, a to ešte v rukách súkromníkov, dnes je tu 41 stálych kín a 15 kín pri osvetových zariadeniach. V obciach okresu máme 74 kultúrnych domov, z toho najmodernejší — Dom kultúry je v samotnom okresnom sídle. Popri veľkých závodoch

pracujú závodné kluby ROH. Jeden z najmodernejších odovzdali do užívania pri národnom podniku Chemlon v Humennom v roku 1977. Bohatá a čoraz pestrejšia a pútavejšia je činnosť Okresného osvetového strediska, Okresnej ľudovej hvezdárne a Okresného vlastivedného múzea.

Okresné mesto sa od roku 1977 môže pýšiť aj reprezentatívnym Domom československo-sovietskeho priateľstva. Stranícke a štátne orgány venujú tiež pozornosť rozvoju činnosti okresnej knižnice a miestnych ľudových knižníc, ktorých je v okrese 108 s 36 profesionálnymi knihovníkmi a radom dobrovoľných pracovníkov.

Bohatá je záujmová umelecká činnosť. V troch mestách okresu sú kultúrne a spoločenské strediská, z ktorých najmä humenské sa stalo celoslovensky známe organizovaním tradičnej Humenskej hudobnej jari.

V okresnom meste má sídlo aj Okresná pamiatková správa, ktorá ochraňuje a udržiava 172 nehnuteľných a vyše 200 hnuteľných kultúrnych pamiatok, 6 štátnych prírodných rezervácií, 6 chránených parkov, 30 chránených pamätných stromov a iné objekty. Toto zariadenie buduje v Humennom expozíciu ľudovej architektúry.

Ak za prvej republiky bola v okrese iba jedna meštianska škola a obchodná akadémia, v súčasnosti tu vedychtivú mládež vychovávajú tri gymnázia, Stredná priemyselná škola chemická, Stredná zdravotnícka škola a Stredná ekonomická škola v Humennom, Stredná priemyselná škola strojnícka v Snine, ďalej rad odborných učilíšť a učňovských škôl. Samozrejmosťou sú základné školy takmer v kaž-

dej obci okresu. Takisto sa každým rokom zvyšuje počet jasí a materských škôl.

Pracovitý ľud okresu Humenné buduje statočou prácou pod vedením Komunistickej strany Československa a za jej všestrannej podpory svoju krásnu budúcnosť. O tom, že sa mu to darí, môže sa pozorný a všímavý návštevník presvedčiť na každom kroku.

Charakteristika prírodného prostredia okresu Humenné

Geologický a geografický prehľad

Územie Slovenska patrí k Západným Karpatom, v ktorých môžeme rozlíšiť dve základné časti a to: staršie vnútorné Karpaty a mladšie vonkajšie Karpaty. Vnútorné Karpaty vznikli vo vrchnej kriede. Vonkajšie Karpaty, ktoré lemujú vnútorné Karpaty oblúkovito zo západu, severu a východu, boli vyvrásnené koncom paleogénu. Hranicou medzi nimi je bradlové pasmo. Má neobyčajne zložitú geologickú stavbu podmienenú tým, že bolo vrásnené dvakrát. Geologický vývoj Západných Karpát bol veľmi zložitý, prebiehal vo viacerých etapách a niekoľkokrát sa na našom úze-

mí vystriedali obdobia morskej sedimentácie s obdobiami horotvornými a obdobiami suchej zeme. Vonkajšie Karpaty sú tvorené zo severu na juh čelnou karpatskou priehlbeninou, flyšovým pásmom, bradlovým pásmom, na ktoré naväzujú vnútorné Karpaty oblasťou centrálnych Karpát, vnútrokarpatskými kotlinami a mladovulkanickými pohoriami.

Územie okresu Humenné tvoria tieto orografické celky: **Humenské vrchy** sa tiahnú západným smerom od Humenného k Brekovu. Dosahujú dĺžku 2—2,5 km. Sú najvýchodnejším pohorím vnútorných Karpát. Budujú ich druhohorné horniny. Najstaršie vrstvy vystupujúce na povrch sú tmavé a svetle vápen-

ce, rohovcové vápence a dolomity stredného triasu. Najvyššiu časť súvrstvia tvoria slienité a piesčité bridlice. Tektonická stavba pohoria je značne zložitá. Druhohory sú silne zvrásnené do systému vrás, často prevrátených na sever. Miestami vznikli prešmyky podmieňujúce šupinovitú stavbu. Výrazne sa uplatnili severojužné zlomy. Takýto zlom prebieha napríklad od Humenného cez Jasenov k Oreskému, alebo dolinou Laborca pri Brekove.

Humenská kotlina, je eróznio-tektonická depresia, tiahnuca sa zhruba v smere západovýchodnom, od Brekovskej brány až k Snine. Zabera širšiu nivu pozdĺž Laborca a Cirochy s nízkymi terasovými stupňami.

Vihorlat je naším najvýchodnejším sopečným pohorím. Zo severu je ohraničený Nízkymi Beskydami a Bukovskými vrchmi, z juhu Potiskou nížinou. Jeho sopečné masy ležia na rôznych tektonických jednotkách, v južnej časti na neogénnych sedimentoch, v strednej časti na vnútrokarpatskom flyši a druhohorách Humenských vrchov, v severnej časti na druhohorách bradlového pásma vonkajšieho flyša. Celé pohorie budujú andezity a ich tufy.

Celé pohorie tvorí oblúk, ktorý sa tiahne od západu na východ a asi v polovici sa stáča

viac na juh (mimo územia ČSSR). Nádmorská výška chrbtov Vihorlatu sa pohybuje v rozpätí 400—1000 m n. m. s najvyššími vrchmi Vihorlat (1074 m), Motrogon (1019 m) a Sninský kameň (1009 m). Na južnom upätí je v krásnom údolí vo výške 618 m n. m. tektonické jazero Morské oko. Na sever a na juh oblúk Vihorlatu spadá príkro do hlbokých údolí. Južné úbočia zostupujú do Východoslovenskej nížiny mohutnými výbežkami, ktoré sú rozbrázdnené početnými potokmi. Severná strana spadá do údolia Cirochy. Východné od Sniny sa hranica medzi Vihorlatom a flyšovou časťou Karpát zužuje. Severovýchodná časť Vihorlatu na našom území prechádza do flyšovej časti Karpát.

Nízke Beskydy a Bukovské vrchy sa rozprestierajú v oblasti flyšového pásma. Na ich stavbe sa podieľajú rôzne druhy pieskovcov, ktoré sa striedajú s polohami bridlíc, ílovcov a slieňov. Podradne vystupujú aj zlepenice a rohovce. Najväčšie plochy (takmer celé Nízke Beskydy) buduje magurský flyš, okrem súvislého pruhu územia východne od Medzilaboriec, ktorý s Bukovskými vrchmi patrí k tzv. vonkajšiemu flyšu.

Nádmorská výška chrbtov Nízkych Beskyd je vcelku konštantná a pohybuje sa v roz-

pätí zhruba okolo 500—600 m n. m. Iba pohraničný chrbát dosahuje väčšie výšky 700 až 1000 m n. m. Horské chrbty majú spravidla priebeh severozápadný a juhovýchodný. Pohraničný chrbát od Ruského sedla vytvára akoby mohutnú hradbu, ktorej nadmorské výšky sa pohybujú nad 1000 m n. m., vrcholía v Kremenci (1221 m) v ohybe pri styku československo-poľsko-sovietskych hraníc. Od ústredného chrbta od kóty Ďurkovec (1189 m) vybieha na juhu rássocha Veľkého Bukovca s konštantnými výškami nad 900 m n. m. Ďalší prerušovaný pás chrbtov pri ukončení rássochy Veľkého Bukovca v smere severozápadnom a juhovýchodnom vytvára Malý Bukovec vo výškách okolo 800—900 m n. m. Medzi uvedenými chrbtami leží nádherná vnútrohorská depresia — synklinálne pásmo runiny (obec Runina). Bukovské vrchy po južnej strane ohraničuje v smere severozápadnom a juhovýchodnom výrazný chrbát **Nastaž** s najvyšším bodom 807 m n. m. Spod lávy vyčnievajú zvršky bradlového pásma. Sú to **Krivoš-čanka** tvorená jurským a triasovým vápencom, ďalej vrchy **Sokol**, **Dupna**, **Drina**, **Humenská**, ktoré sú tvorené z jurských a kriedových zlepenčov a pieskovcov.

Klimatická charakteristika územia

Najväčšie plochy v Nízkyh Beskydách zaberá teplá oblasť s podoblastou mierne vlhkou a chladnou zimou. Severné oblasti Nízkyh Beskyd, Bukovské vrchy (bez pohraničného chrbta) a severné pohoria Vihorlatu patria do miernej teplej oblasti s podoblastou vlhkou až veľmi vlhkou. Pohraničný chrbát patrí do chladnej oblasti. Priemerný počet mrazových dní v roku v severných oblastiach Bukovských vrchov je 160 a smerom na juh postupne klesá a žna 120 dní v južných častiach Nízkyh Beskyd. Na severných svahoch Vihorlatu sa priemerný počet mrazových dní pohybuje okolo 160—140.

Priemerný ročný zrážkový súhrn sa v Nízkyh Beskydách pohybuje od 650—800 mm, kým najvyššie partie v Bukovských vrchoch a Vihorlate dosahujú 900 mm. Prevažná časť zrážok pripadá na vegetačné obdobie 400—500 mm. V týchto oblastiach prevládajú severné smery vetrov (severozápadný, severovýchodný) a len v Humenskej kotline prevládajú južné a juhozápadné smery vetrov.

Pôdné pomery

Na zvetralinách flyšových hornín v pohraničnom pásme Nízkyh Beskyd, v Bukov-

ských vrchoch sú hnedé lesné pôdy nenasýtné, nasýtené, oglejené, miestami zvyškovokarbonátové až pararendzíny. Nad 900—100 m. n. m. zaznamenávame výskyt hnedých lesných pôd podzolovaných.

Značné zastúpenie na zvetralinách hornín flyšového pásma v Nízkych Beskydách majú hnedé lesné pôdy nasýtené, nenasýtené, oglejené. Na hlbších zvetralinových pokrokových sú miestami illimerizované pôdy oglejené až oglejené pôdy. Na zvetralinách sopečných hornín Vihorlatu sú prevažne hnedé lesné pôdy nenasýtené. Na zvetralinách karbonátových hornín Krivoščanky sú prevažne rendzíny typické až vylúhované, menej hnedé lesné pôdy. Na karbonátových zvetralinách bradiel Humenských vrchov prevládajú rendzíny.

Hydrologické pomery

Povrchové vody uvedených orografických celkov odvádza Laborec a Cirocha. Východné svahy Bukovských vrchov odvodňuje Ulička a Ublanka. Každá z uvedených riek má množstvo bočných kratších prítokov s nevyrovnaným ročným prietokom. Základnú hydrologickú sieť tvorí Laborec, ktorý pramení v Nízkych Beskydách nad obcou Čertižné. Tečie prevažne

južnm smerom s výnimkou oblúka, ktorým obchádza masív Vihorlatu. Odvodňuje južné svahy Nízkych Beskýd, Bukovských vrchov a Vihorlatu. Laborec je najväčší prítok Latorice, do ktorej vteká asi 15 km pred jej sútokom s Ondavou.

Eytogeografický prehľad

Územie okresu patrí z väčšej časti do oblasti západokarpatskej flóry (CARPATICUM OCCIDENTALE), do obvodu predkarpatskej flóry (PRAECARPATICUM) a jeho fytogeografického okresu Vihorlat. Do oblasti východokarpatskej flóry (CARPATICUM ORIENTALE) patrí územie rozprestierajúce sa na severovýchode. Jeho západná hranica prebieha horným tokom Udavy na obec Osadné, odtiaľ na Hostovice a potokom Pčolinka k Snine, kde nadväzuje na severnú hranicu okresu Vihorlat. Územie ďalej na západ po riekú Laborec a hlavne okres Vihorlat je akýmsi prechodným územím medzi Západnými a Východnými Karpatami.

Charakteristika flóry Humenského okresu

Územie Nízkych Beskýd, Bukovských vrchov a Vihorlatu leží na tektonickej línii, ktorá tvorí fytogeografický dôležitú hranicu

zemepisného rozšírenia mnohých karpatských druhov, hranicu medzi západokarpatskou a východokarpatskou kvetnou podoblastou.

V tejto oblasti sa nachádzajú východokarpatské druhy: iskiernik karpatský (*Ranunculus carpaticus*), silenka pochybná (*Silene dubia*), fialka odchýlená (*Viola declinata*), zvonček jedľový (*Campanula abietina*), klinček nakopený (*Dianthus compactus*), pichliač Waldsteinov (*Cirsium waldsteinii*), mliečnik rakúsky Sojakov (*Euphorbia austriaca* subsp. *sojakii*), kýchavica biela pravá (*Veratrum album* subsp. *albicans*), starček sivožltý málokoreňový (*Senecio sulphureus* subsp. *microrrhizus*), roripa pyrenejská (*Rorippa pyrenaica*), čemerica purpurová (*Helleborus purpurascens*), hadí mor ružový (*Scorzonera rosea*), kapustička veľkouborná (*Lapsana grandiflora*), lazerník Krapfov (*Laserpitium krapfii*), boľševník borčš drsnoplodý (*Heracleum spondylium* subsp. *trachycarpum*), repík chlpatý (*Agrimonia pilosa*), kručinôčka krídlatá (*Genistella sagittalis*), štiav áronolistý karpatský (*Rumex arifolius* subsp. *carpaticus*), svíb uhorský (*Swida hungarica*). Pravda len malá časť z nich sú východokarpatskými endemitmi. Ďalšie druhy rastú aj vo fytogeografickom okrese Vihorlat: hrachor hladký pravý (*Lathyrus laevi-*

gatus subsp. *laevigatus*), prilbica jedovatá (*Aconitum paniculatum* subsp. *toxicum*), rozchodník ročný (*Sedum annuum*).

Napriek pomerne malej nadmorskej výške rastie na území Nízkych Beskýd, Bukovských vrchov a Vihorlatu tiež dosť horských druhov, ako: papradka alpínska (*Anthyrium distentifolium*), prasatnica jednoúborová (*Achyroperus uniflorus*), všivec Hacquetov (*Pedicularis hacquetii*), horec luskáčovitý (*Gentiana asclepiadea*), zvonovník hlavatý (*Phyteuma orbiculare*), kokorík praslenovitý (*Polygonatum verticillatum*), jastrabník pomarančový (*Hieracium aurantiacum*), mliečivec alpínsky (*Mulgedium alpinum*), iskierník platanolistý (*Ranunculus platanifolius*), čarovník alpínsky (*Circaea alpina*), plavúň jedľovitý (*Lycopodium selago*), zvonček širokolistý (*Campanula latifolia*), scila dvojlistá alpínska (*Scilla bifolia* var. *alpina*), krkoškovec rakúsky (*Pleurosporum austriacum*), devätsil Kablikovej (*Petasites kablikianus*), žerušníčník Hallerov (*Cardaminopsis halleri*).

Z druhov, ktoré sú rozšírené na východnom Slovensku, spomenieme ešte: svíb južný (*Swida australis*), kosatec trávolistý pašachorový (*Iris graminea* subsp. *pseudocyperus*), veronika rakúska Jacquiniová (*Veronica aus-*

triaca subsp. jacquinii), ranostaj širokolistý (*Coronilla elegans*), teléšia ozdobná (*Telekia speciosa*), ostrica sedmohradská (*Carex transilvanica*), tozzia alpska karpatská (*Tozzia alpina* subsp. *carpatica*), razivka smradľavá (*Aposeris foetida*), pérovník pštroší (*Matteucia struthiopteris*), kostihoj srdcovitý (*Symphytum cordatum*).

Celkom iný ráz má rastlinstvo vápencovej skupiny Krivošćanky, kde je podstatne viac teplomilných druhov ako: žltuška smradľavá (*Thalictrum foetidum*), tarica krivoľaká rôznolistá (*Alyssum tortuosum* subsp. *heterophyllum*), zvonček sibírsky veľkokvetý (*Campanula sibirica* subsp. *divergentiformis*), poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), silenka uškátá nepravá (*Silene otites* subsp. *pseudotites*), bezobalka sivá (*Trinia glauca*), podkovka chochlatá (*Hippocrepis comosa*), ľan chlpatý (*Linum hirsutum*), z lesných druhov krivec tulcový (*Gagea spathacea*), scilla dvojlistá východná (*Scilla bifolia* subsp. *subtriphylla*), dvojzubec ovisnutý (*Carpesium cernuum*).

Pre pahorkatinnú časť okresu sú charakteristické zmiešané lešy, veľmi rozdrobené pastvinnými a poľnohospodárskymi kultúrami. Drevinná skladba je veľmi rôznorodá (borovi-

ca, brezy, hloh, lesky, čerešne, svíb, borievky, tŕnky, ruže atď.). Prevažná časť bučinných lesných fragmentov s hrabom je silne porušená ľudskou činnosťou. V pohraničných hrebeňoch a na Vihorlate sú zachovalé bučiny. Najvyššie položené pohraničné oblasti, kde sú rozsiahlejšie lesné bučinné a jedľovobukové porasty vrátane rozsiahlych lúčnych pohraničných hrebeňov, sú typické a významné pre výskyt východokarpatských druhov. Porasty s dubom plstnatým sú hojnešie na vápencových kopcoch než v andezitovej časti Vihorlatu. Z biologického hľadiska sú tiež cenné početné brehové porasty v severnejších častiach s jeľšou sivou. Teplomilná vegetácia sa širokými alúviami po odlesnených pahorkatinách šíri pomerne hlbšie do severnejších polôh.

Charakteristika fauny Humenského okresu

Skladbu a formovanie fauny determinuje viacero významných faktorov. Sú to predovšetkým geograficko-klimatické podmienky, historický pôvod a jednak okolnosť, že sa tu do značnej miery zachoval pôvodný rastlinný kryt. Popísované územie obsahuje v sebe tak prvky fauny východokarpatskej ako aj západo-karpatskej.

Z množstva tu žijúcich druhov spomenie-

me aspoň tie najcharakteristickejšie. Vo väčších lesných celkoch, najmä v Bukovských vrchoch, je bežná jelenia zver. Patrí k tzv. karpatskej rase. Zver srnčia je častejšia na území Nízkych Beskýd. V listnatých lesoch možno nezriedka vidieť potulovať sa čriedy diviakov. Jazvec sa na našom území pomaly stáva vzácnosťou. Zachoval sa ešte v lesoch pri Medzilaborciach a Humennom. Kuna lesná, kuna skalná a tchor sa v našom území vyskytujú hojne. V lesoch medzi Stakčínom a Novou Sedlicou sa vyskytuje medveď. V poslednom čase možno pozorovať ubúdanie líšok. Územie okresu má najväčší výskyt mačky divjej, rysa a vlka. Jedinou vodnou šelmou je vydra, ktorá sa hojne vyskytuje v okolí Uble. Pozoruhodný je výskyt piskora vrchovského na Vihorlate, ktorý je vysokohorským druhom hmyzožravca.

Vtáctvo našej oblasti sa vyznačuje ešte väčšou bohatosťou foriem i počtom druhov ako cicavce. Vymenujeme len niekoľko chránených druhov: bocian biely (*Ciconia ciconia*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), brhlík obyčajný (*Sittia europaea*), ciblík chochlatý (*Vanelus vanellus*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), drozd (*Turdus*), ďateľ (*Dendrocopos*), dudok obyčajný (*Upupa epops*), hája červená (*Milvus milvus*), hája tmavá (*Milvus*

korchun), kaňa (*Circus*), kôrovník (*Certhia*), králik (*Regulus*), krkavec čierny (*Corvus corax*), krutohlav obyčajný (*Jynx torquilla*), kukučka obyčajná (*Cuculus canorus*), kuvák obyčajný (*Athene noctua*), labuška (*Anthus*), lastovička obyčajná (*Hirundo rustica*), myšiak hôrný (*Buteo buteo*), myšiarka ušatá (*Asio otus*), orol (*Aquila*, *Hieraetus*), pinka (*Frigilla coelebs*), plamienka driemavá (*Tyto alba*), rybárik obyčajný (*Alcedo atthis*), sedmohlások obyčajný (*Hippobolus icterina*), skallar (*Monticola*), slávik (*Luscinia*), sokol lastovičiar (*Falco subbuteo*), sokol myšiak (*Falco tinnunculus*), sokol sfahovaný (*Falco peregrinus*), sova dlhochvostá (*Stix uralensis*), sova obyčajná (*Strix aluco*), strakoš (*Lanius*), sýkorka (*Parus*), včelár obyčajný (*Pernis apivorus*), včelárik zlatý (*Merops apiaster*), viha obyčajná (*Oriolus oriolus*), vodnár obyčajný (*Cinclus cinclus*), volavka popolavá (*Ardea cinerea*), výr skalný (*Bubo bubo*), žeriav popolavý (*Grus grus*), žlna (*Picus*), žltouchvost (*Phoenicurus*), a i.

V horských bystrinách na Vihorlate a na Morskom oku žije pstrhu potočný (*Salmo trutta m. fario*) a pstruh dúhový (*Salmo gairdneri iridens*). Z obojživelníkov a plazov spomenieme niektoré chránené druhy: ropucha (*Bufo*),

rosnička stromová (*Hyla arborea*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), jašterica (*Lacerta*), užovka stromová (*Elaphe longissima*), slepúch obyčajný (*Anguis fragilis*).

Mnohotvárnny a dosiaľ ešte málo prebádaný je svet drobných bezstavovcových živočíchov. V našej oblasti sú zastúpené snád všetky endemické karpatské druhy chrobákov. Chránené sú druhy napr.: bystruška (*Carabus*), čmeľ (*Bombus*), fúzač obrovský (*Cerambyx cerdo*), mravec (*Formica*), roháč veľký (*Lu-*

canus cervus), z motýľov sa vyskytuje vidlochvost feniklový (*Papilio machon*), vidlochvost ovocný (*Papilio podalirius*). Aj medzi mäkkýšmi je zastúpených niekoľko druhov s výskytom obmedzeným na karpatskú sústavu, napr. Bielizia cerulans, *Helicigonia rossmasleri* a *Helicigonia rossmasleri* a *Helicigonia cingulata*. Z červov sú pre karpatskú sústavu charakteristické niektoré dážďovky a drobná ploskulica *Dendrocoelus carpatum*.

Súčasný stav prírodného prostredia okresu Humenné

Z charakteru hodnôt jestvujúcich prírodných krajinných zložiek okresu Humenné, ako i porovnania vzájomných vzťahov prírodných a neprírodných zložiek a ich pozitívneho, resp. negatívneho pôsobenia, vyplýva, že komplex prírodného prostredia okresu má značný potenciál v kvalite prírodných zložiek. Tento možno vyjadriť vynikajúcimi prírodovedne vzácnymi územiami a lokalitami, ktoré sa zachovali i napriek intenzívnej poľnohospodárskej kultivácii a urbanizácii krajiny ako zvyšky lesov, remízok, mŕtvych ramien a pod.

Za najcennejšie územia a lokality prírody v okrese treba považovať územie štátnych prírodných rezervácií; Rožok, Stuzica, Riaba Skala, Plaša, Havešová, Kyjov. Sú to z hľadiska celoslovenského posledné ukážky východokarpatských bučín. Zachovanie týchto spoločenstiev má veľký význam nielen pre vedeckovýskumné ciele, ale hlavne pre účely lesného hospodárstva vo východoslovenskej bukovej oblasti, ako ukážka vývoja a obnovy bučín v prirodzených podmienkach. Veľmi blízke pomery prírodným lesom v oblasti flóry a menovite v edifikátore (*Fagus sylvatica*), podmie-

ňujú veľmi vyrovnané zoocenózy, ktorých jednotlivé komponenty nie sú síce jednotlivito zvlášť vzácné, ale geobiocenóza ako celok má ohromnú hodnotu vzhľadom na doteraz málo uplatnenú antropickú činnosť. Návrhované územia pre kategóriu rezervácií doplnia škálu vzácných spoločenstiev na mezozoiku pri Humennom. Výbrané lokality s druhom *Menyanthes trifoliata* doplnia zasa vyčet geobiocenóz na zamokrených lúčnych porastoch. Tieto vzácné lokality často ustupujú melioračným náporom, hoci výnos z takto získaných pozemkov sa zďaleka nedá porovnať s vedeckou a dokumentačnou hodnotou zachovanej lokality.

Výrazné a špecifické hodnoty prírodnej krajiny v okrese majú niektoré územia a krajinné priestory pozdĺž toku riek Laborca, Uday, Cirochy a mnohých menších prítokov spomenutých tokov.

Sú to často prírodné pomery, dosť často poškodené zmenenou drevinnou skladbou, alebo pastvou, ale niektoré lokality vlastní holnoty, ktoré je v každom prípade potrebné chrániť pred akýmkoľvek zásahom, ktorý by ohrozil podstatu veľmi dôležitých disjunktívnych spoločenstiev brehových porastov.

Na druhej strane sa územie okresu vyznačuje rozsiahlou hospodárskou činnosťou reprezentovanou poľnohospodárstvom, lesným hospodárstvom, koncentrovanou občianskou výstavbou, výstavbou priemyselných kombinátov, sieťou komunikácií. Začína sa rozvíjať i rekreačná výstavba hlavne v západnej časti okresu. Táto činnosť v súčasnosti, najmä však v predpokladanej perspektíve, predstavuje zároveň ohniská nepriaznivých vplyvov, ktoré sú, resp. môžu byť, potenciálnym zdrojom pre postupnú denaturáciu prírodného prostredia ako celku všeobecne a jednotlivých spomenutých prírodných území a javov zvlášť.

Medzi súčasné potenciálne zdroje, ktoré môžu negatívne ovplyvniť vývoj prírodného prostredia, patria najmä priemyselné závody, v ktorých technológia výroby vyžaduje nevyhnutné odpady (exhaláty), znečistenie vôd a p.). Patria sem tiež perspektívne sa rozširujúce urbanistické súbory, najmä väčšie mestá a strediskové obce, a to, že i na území okresu Humenné bádajú už nápor na neurbanizované prírodné prostredie za účelom budovania rekreačných chat.

Z uvedeného však nijako nevyplýva potreba obmedzenia hospodárskeho vývoja v kra-

jine, naopak intenzifikácia hospodárstva má predpoklady ďalšieho rozvoja za podmienky jej usmerňovania v meradlách rozumných proporcií. Pritom treba uvážiť, že vzácne zachované územia a lokality prírody nemožno ani vynechať, ani vyčleniť a izolovať z celkového komplexu produktívnej krajiny. Naopak treba

pri optimálnej eksploatacii prírodných zdrojov rešpektovať zvláštnosti týchto prírodných prvkov (ich celospoločenské funkcie) tak, aby bol umožnený normálny vývoj prírodnej zložky a jej samozrejímavá a nevyhnutná účasť na ochrane a tvorbe pozitívneho biologického a estetického vyrovnaného životného prostredia.

Súčasný stav štátnej a dobrovoľnej ochrany prírody v okrese Humenné

Okres Humenné po stránke zachovalosti prírodného prostredia sa radí medzi najhodnotnejšie okresy na Slovensku. Väčšina prírodných priestorov okresu, najmä na lesnom fonde, má ešte viac-menej pôvodný charakter, podstatne nenarušený nevhodnými technickými zásahmi. Krajinné celky, ako údolie Zbojského a Hlbokého jarku, údolie riečky Ulička a Ublanky, pramenná oblasť Čirochy a iné, predstavujú aj podľa celoštátnych kritérií ešte skutočne tzv. „zóny ticha“. Význam takýchto priestorov bude v neďalekej budúcnosti veľmi vzrástať. Už dnes totiž zaznamenávame nárast tých návštevníkov prírody, ktorí sa priamo vyhýbajú známym a preplneným rekreačným

centrám a namiesto toho uprednostňujú pešiu turistiku po tichých a nerušených miestach prírody. Táto skutočnosť je iba prirodzeným dôsledkom potreby eliminácie negatívnych následkov na zdravie ľudí žijúcich v zhoršenom životnom prostredí. Jednu z kľúčových úloh pri zachovaní takýchto najhodnotnejších častí prírody má práve štátna ochrana prírody v rámci rezortu kultúry.

Pri rozpracovaní a vytýčení úloh na tomto úseku na najbližšie obdobie a do roku 1980 vychádzali sme aj v okrese Humenné zo základného dokumentu — Zásad ďalšieho rozvoja štátnej ochrany prírody v SSR, schváleného uznesením vlády SSR číslo 246/1976. Vypra-

covali sme koncepciu štátnej ochrany prírody pre okres Humenné do roku 1980, ktorá bola schválená v rade ONV v Humennom.

V zmysle koncepcie budú sa úlohy ochrany prírody zabezpečovať v nasledovných hlavných úsekoch:

1. osobitná ochrana prírody,
2. ochrana prírodných pomerov krajiny,
3. výchova a občianska aktivita,
4. organizačné a kádrové zabezpečenie úloh.

1. Osobitná ochrana prírody, t. j. zabezpečovanie ochrany chránených území a budovanie siete nových chránených území. V okrese Humenné nachádzajú sa v súčasnosti dve chránené krajinné oblasti (Vihorlat a Východné Karpaty), šesť štátnych prírodných rezervácií (Stužica, Rožok, Riaba skala, Pľaša, Havešová a Kyjov) a 30 chránených pamätných stromov. Hlavným krajinotvorným činiteľom obidvoch chránených krajinných oblastí sú rozsiahle lesné porasty východokarpatských bučín a jedľobučín, často pralesovitého charakteru. Vzhľadom na pomerne málo narušené a málo urbanizované prírodné prostredie, budú v budúcnosti plniť špecifické poslanie v rámci ostatných veľkoplošných chránených území ČSSR. Pri rezerváciách ide takmer výlučne a lesné

rezervácie plniace predovšetkým vedecko-výskumné poslanie. Predmetom ochrany sú tú zväčša pôvodné pralesovité - lesné porasty. Všetky rezervácie sú už dnes v teréne označené predpísanými oznamovacími tabuľami. V chránených krajinných oblastiach zabezpečujú ochranný režim správy v týchto CHKO, Sídlo správy CHKO Vihorlat sa nachádza v Michalovciach, CHKO Východné Karpaty v Humennom. V maloplošných chránených územiach vykonáva dozornú službu okr. odborný pracovník štátnej ochrany prírody, dobrovoľní spravodajcovia štátnej ochrany prírody a členovia Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny. Zo strany užívateľov nedochádza k poškodzovaniu týchto chránených území, ale určité problémy vznikajú už s návštevníkmi, najmä v štátnej prírodnej rezervácii Stužica a Riaba skala, kde bol zaznamenaný pohyb rôznych amatérskych „výskumníkov“, ktorí tu nedovolené zbierali rastliny a živočíchy.

Oveľa zložitejšia situácia z hľadiska ochrany prírody je však v navrhovaných chránených územiach. V týchto územiach je už potrebné zabezpečovať dodržiavanie ochranných podmienok, hoci ešte nebola vydaná príslušná vyhláška chráneného územia. Vyžaduje si to nielen zvýšený dozor v územiach, ale

aj pochopenie a zodpovedný prístup zo strany užívateľov, čo sa nie vždy, žiaľ, darí dosiahnuť. V týchto územiach zabezpečujeme predbežné ochranné podmienky na základe prijatých uznesení rady ONV. Niektoré staršie uznesenia nie sú však vždy jasne formulované aj po stránke vecnej a časovej platnosti ochranných podmienok, čo v prípade ich porušenia sťažuje otázku sankčného postihu voči vinníkom (napr. v zmysle zákona č. 60/1961 Zbierky, príp. zákona č. 50/1976 Zb.). Je nesporné, že je potrebné zabezpečovať ochranu aj v týchto navrhovaných územiach, pretože v opačnom prípade by mohlo dôjsť k situácii, že po vyjdení vyhlášky už by predmet ochrany v území nejestvoval...

Okresný národný výbor — odbor kultúry v Humennom požadal preto Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove o zabezpečenie skrátenia dôb od vypracovania návrhovej dokumentácie chráneného územia po vydanie príslušnej vyhlášky, t. j., aby nešlo o niekoľkoročné obdobie ako tomu bolo neraz doteraz, nakoľko je to veľmi neúnosné z hľadiska praktického zabezpečovania ochrany týchto území.

Konkrétna sieť nových chránených území, navrhovaná na vyhlásenie do roku 1980, je

následovná: sedem štátnych prírodných rezervácií, jedná chránená študijná plocha, jedno chránené nálezisko, šesť chránených parkov, dva chránené prírodné výtvy a ďalšie chránené stromy. Doteraz z toho bolo v rade ONV prerokovaných a schválených 15 návrhov nových chránených území. Pred koncom r. 1977 začala svoju činnosť správa chránenej krajiny oblasti Východné Karpaty so sídlom v Humennom. Z dôvodov uvedených vyššie, najmä zachovalosti prírodného prostredia, bol návrh tejto CHKO, za účinnej pomoci Okresnej pamiatkovej správy v Humennom, načas vypracovaný a predložený na prerokovanie v kolegiu ministra kultúry SSR.

2. Ochranna prírodných pomerov krajiny.

Úlohy spojené s ochrannou prírodných pomerov krajiny zabezpečuje rezort kultúry formou súčinnosti, t. j. vyjadrovaním sa k zamýšľaným zásahom do prírodného prostredia. V okrese túto súčinnosť zabezpečuje predovšetkým odborný pracovník ochrany prírody pri Okresnej pamiatkovej správe. Určitých závažnejších jednaní sa na základe dohodnutej delby práce zúčastňuje aj Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove. Ako vyplýva z doterajších skúseností, táto práca je veľmi potrebná, pretože

ochrana prírody je tu častokrát ako jediná inšancia, ktorá upozorní projektantov a investorov na negatívny dôsledok zamýšľaného zásahu na prírodné prostredie a navrhne, podľa možnosti, iné alternatívne a vhodnejšie riešenie.

Východiskovým podkladom pre ochranu prírodných pomerov krajiny v okrese je Návrh preventívnych opatrení ochrany prírody, schválený radou ONV v roku 1973. Jadrom jeho účinnosti pre ochranu krajiny sú najmä územia kategórie „C“, ktoré predstavujú typické zachovalé krajinné priestory, vhodné najmä pre jednodňovú rekreáciu pracujúcich. Žiadalo by sa, aby všetci zainteresovaní sa viac zaujímali aj o súčasné úlohy a problémy štátnej ochrany prírody. Aby sme už nemuseli vysvetľovať, že súčasťou rastu životnej úrovne a socialistického spôsobu života nie sú iba ekonomické ukazovatele, ale aj zdravé, estetické a kultúrne životné prostredie.

V tomto roku plánujeme preto uskutočniť celookresný seminár pre pracovníkov a funkcionárov národných výborov a vybraných socialistických organizácií k problematike ochrany prírody v okrese. Okrem toho odbor kultúry ONV bude v zmysle koncepcie perio-

dicky, raz za 5 rokov, vykonávať previerku plnenia preventívnych opatrení ochrany prírody v okrese.

3. Výchova a občianska aktivita. Pri vytyčovaní dlhodobých cieľov na tomto úseku sme vychádzali zo skutočnosti, že výchova k ochrane prírody má veľký význam nielen z preventívneho hľadiska pre zabezpečenie dodržiavania príslušných zákonných noriem, ale, čo nie je zanedbateľné, aj pri výchove k socialistickému vlastenectvu. Úlohy s tým spojené sa doteraz v okrese plnia vcelku dobre. Okresná pamiatková správa v Humennom vydala účelové publikácie „Chránené prírodné územia okresu Humenné“ a „Na pomoc krúžkom mladých ochrancov prírody v okrese Humenné“ (posledná v spolupráci s OV SZOPK). Ďalej sme uskutočnili rad besied o ochrane prírody, najmä s mládežou. V miestnej tlači uverejňujeme tematické materiály, na námestí v Humennom sme zriadili stálu vývesnú skrinku s problematikou ochrany prírody, atď. Podieľame sa na činnosti okresného výboru Socialistickej akadémie, okresného domu pionierov a mládeže, komisie rady ONV pre životné prostredie, pre cestovný ruch a pod.

Osobitnú pozornosť venujeme zakladaniu a vedeniu krúžkov mladých ochrancov prírody

tak, aby ich počet z terajších 10 vzrástol do roku 1980 minimálne na 30 stálych, dobre pracujúcich. Ako vedúcich krúžkov získavame predovšetkým členov Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny.

4. Organizačné a kádrové zabezpečenie úloh štátnej ochrany prírody v okrese. Od roku 1972, odkedy bola zriadená Okresná pamiatková správa v Humennom, je v zariadení systemizovaná aj funkcia odborného profesionálneho pracovníka štátnej ochrany prírody. Tento, spolu s príslušným inšpektorom odboru kultúry ONV, zabezpečuje v súčasnosti ťažisko úloh na tomto úseku. Pre operatívny dozor v územiach menoval odbor kultúry ONV zatiaľ dvoch dobrovoľných terénnych spravodajcov štátnej ochrany prírody, ktorých usmerňuje okresný odborný pracovník. Každý z nich má vymedzený určitý ochranný obvod. Vydaný preukáz orgánu ŠOP ich opravňuje napr. na zisťovanie totožnosti osôb, na okamžité zastavenie nežiadúcej činnosti v chránenom území a osobitné splnomocnenie aj na ukladanie blokových pokút do výšky 100 korún. V pláne finančného zabezpečenia koncepcia počíta aj s odmenami pre spravodajcov. Okresná pamiatková správa im likviduje cestovné náležitosti spojené s výkonom funkcie. V jednotli-

vých ochranných obvodoch chceme popri každom spravodajcovi vytvoriť ešte okruh dobrovoľných spolupracovníkov z radov aktívnych členov SZOPK.

Týmito opatreniami, pochopiteľne, nijako nezbavujeme povinností na úseku štátnej ochrany prírody, ktoré majú plniť miestne a mestské národné výbory. V zmysle koncepcie tieto prvostupňové zložky štátnej správy prejednali do konca roku 1977 v radoch národných výborov problematiku ochrany prírody vo svojom obvode a prijali príslušné opatrenia.

Činnosť okresnej organizácie Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny v okrese Humenné.

Dobrovoľná ochrana prírody má v okrese Humenné už vyše 10-ročnú tradíciu. Na širšiu členskú základňu dostáva sa však až od roku 1976, odkedy bola založená nová okresná organizácia Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny. Táto k 31. decembru 1977 mala 130 členov v troch základných organizáciách. Úloha rozširovania členskej základne bude aj v budúcnosti našou hlavnou úlohou, keďže jedným z prvých poslání Zväzu je šírenie myšlienok ochrany prírody a socialistické-

ho spôsobu života medzi najširšími vrstvami obyvateľstva.

Formy činnosti našej okresnej organizácie sú pomerne pestré, je to najmä brigádnická a strážna pomoc pri štátnej ochrane prírody, prírodovedné exkurzie, besedy spojené s premietaním filmov a diapozitívov, publikačná činnosť, vedenie krúžkov mladých ochrancov prírody a podobné činnosti. Členovia zväzu brigádnicky označili všetky prírodné rezervácie v okrese a podieľajú sa na rôznych iných brigádnických akciách štátnej ochrany prírody.

Aj keď sú už vytvorené základné organizácie, dočasne sa ešte väčšina akcií uskutočňuje v celookresnom meradle, t. j. spoločne pre všetkých členov. Celookresné akcie doteraz pripravuje okresný výbor zväzu. Pri podstatnejšom vzraste členskej základne bude však nutné ťažisko činnosti postupne presúvať na základné organizácie. Bude preto potrebné hľadať, okrem iného, tiež zodpovedajúce formy

zainteresovania organizátorov zväzovej činnosti na úrovni základných organizácií, tak, aby sa plánovaná činnosť mohla od nich aj vyžadovať.

Záverom môžeme s upokojením konštatovať, že aktivita našej okresnej organizácie Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny stretáva sa u vedúcich straníckych a štátnych činiteľov okresu Humenné s veľkým pochopením. Vďaka tomuto pochopeniu a materiálnej pomoci zo strany okresných orgánov, zvlášť odboru kultúry ONV, bolo možné každoročne splniť plán práce našej okresnej organizácie SZOPK. Tým okresná organizácia účinne prispieva k plneniu celospoločenských úloh na úseku zlepšovania životného prostredia a formovania nového socialistického človeka — s láskou k vlasti a k rodnej prírode.

Veríme, že sa nám tento dobrý kurz podarí udržať aj v budúcnosti.

Humenné, júl 1978

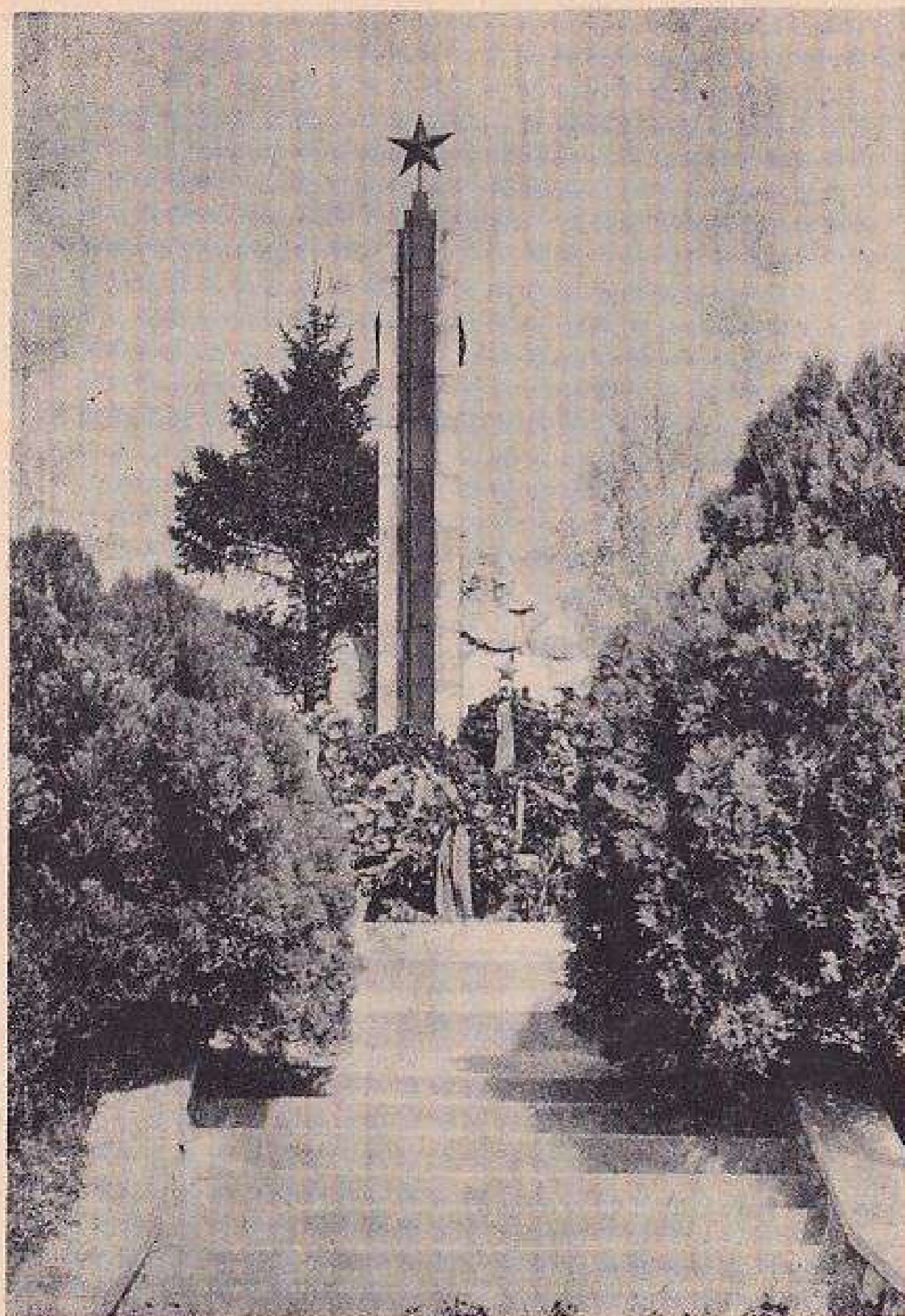
autori

Pamätník osloboditeľom v Kalinove — v prvej oslobodenej obci na území Československa.

Pomník na cintoríne Sovietskej armády v Humennom.

Snina. Pomník na námestí na znak vďaky a úcty padlým občanom mesta
i okolitých obcí.

Pamätník osloboditeľom nad obcou Ruské.

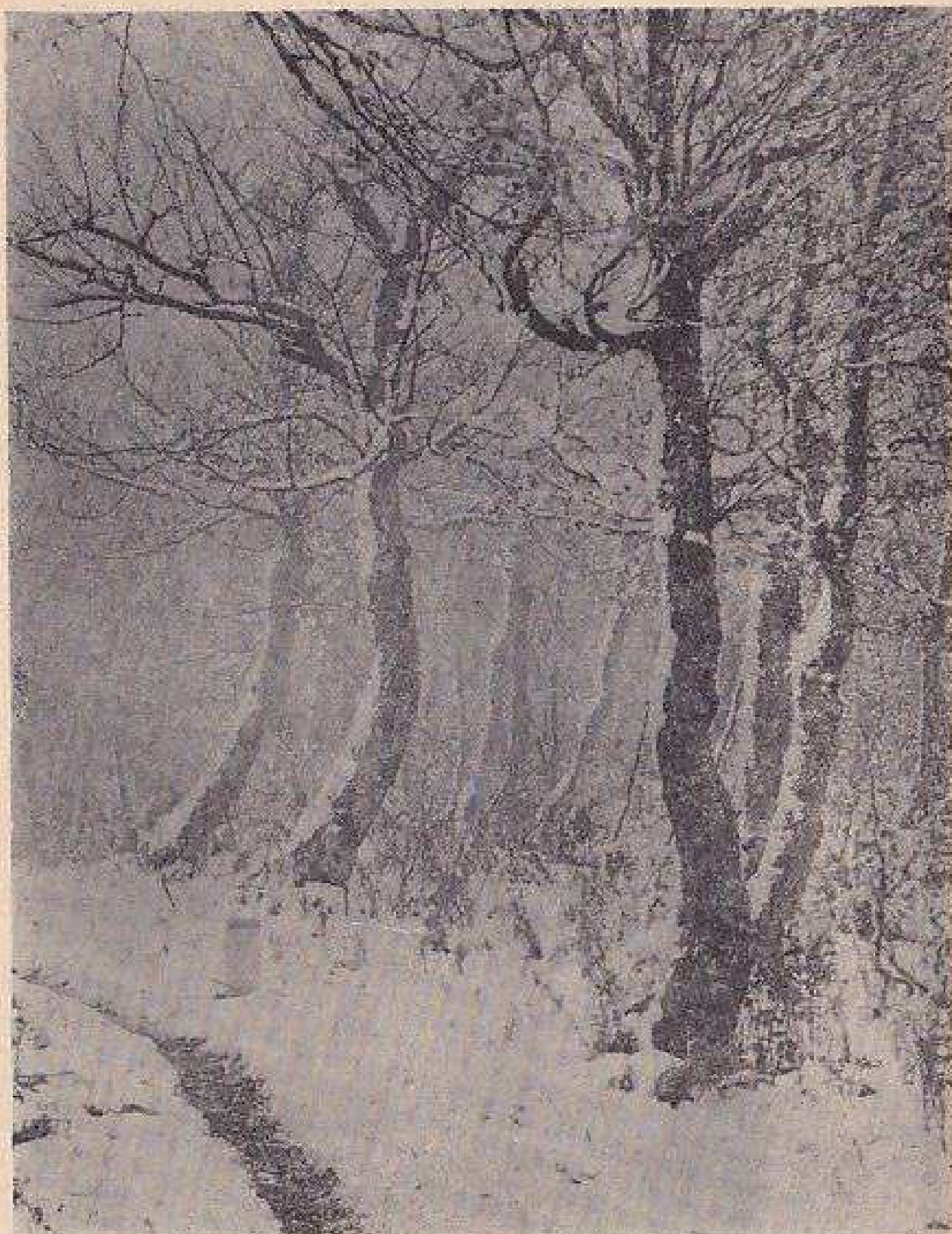
Národná kultúrna pamiatka — drevený kostolík východného obradu v obci
Uličské Krivé.

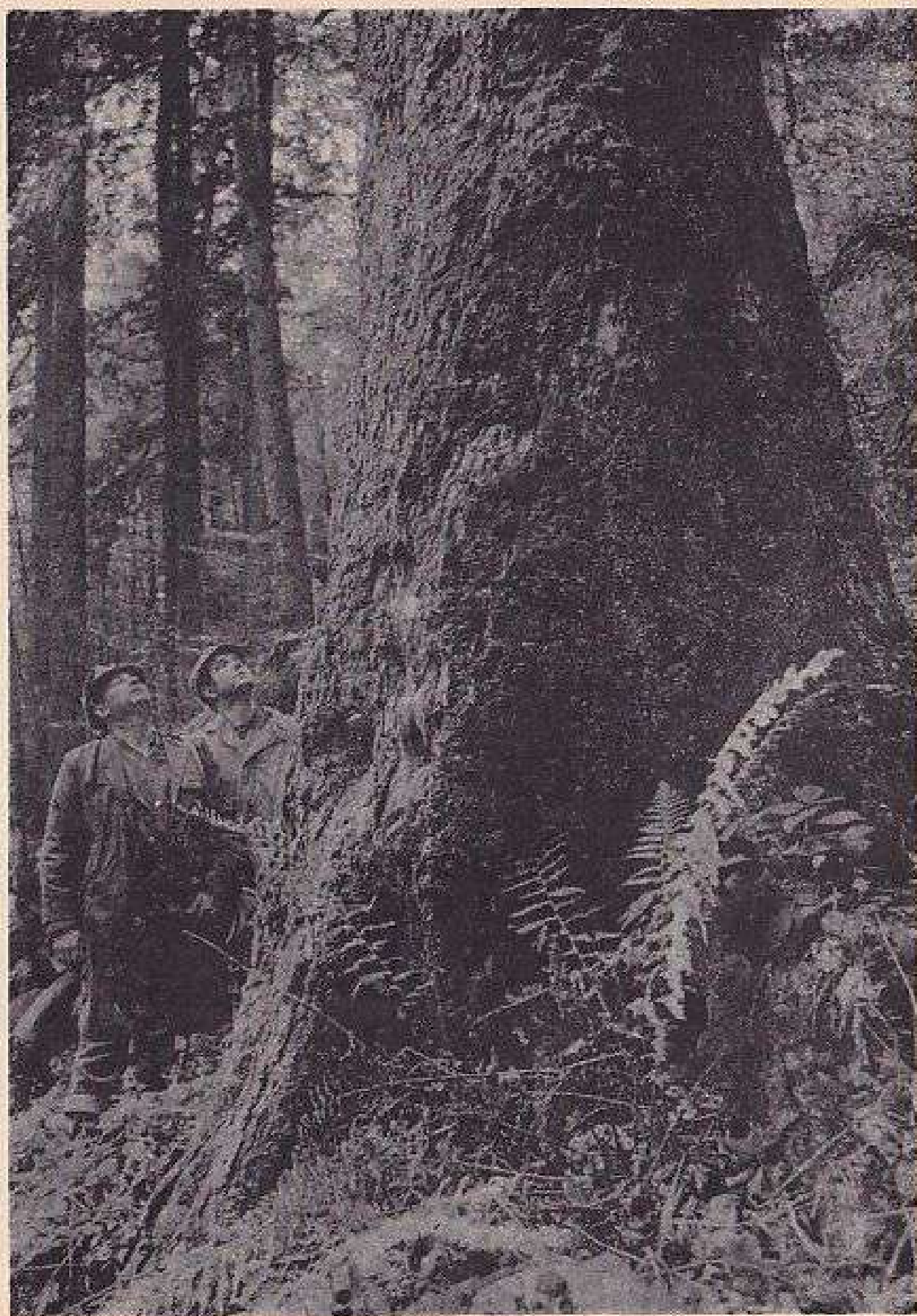
Štátna prírodná rezervácia STUŽICA.

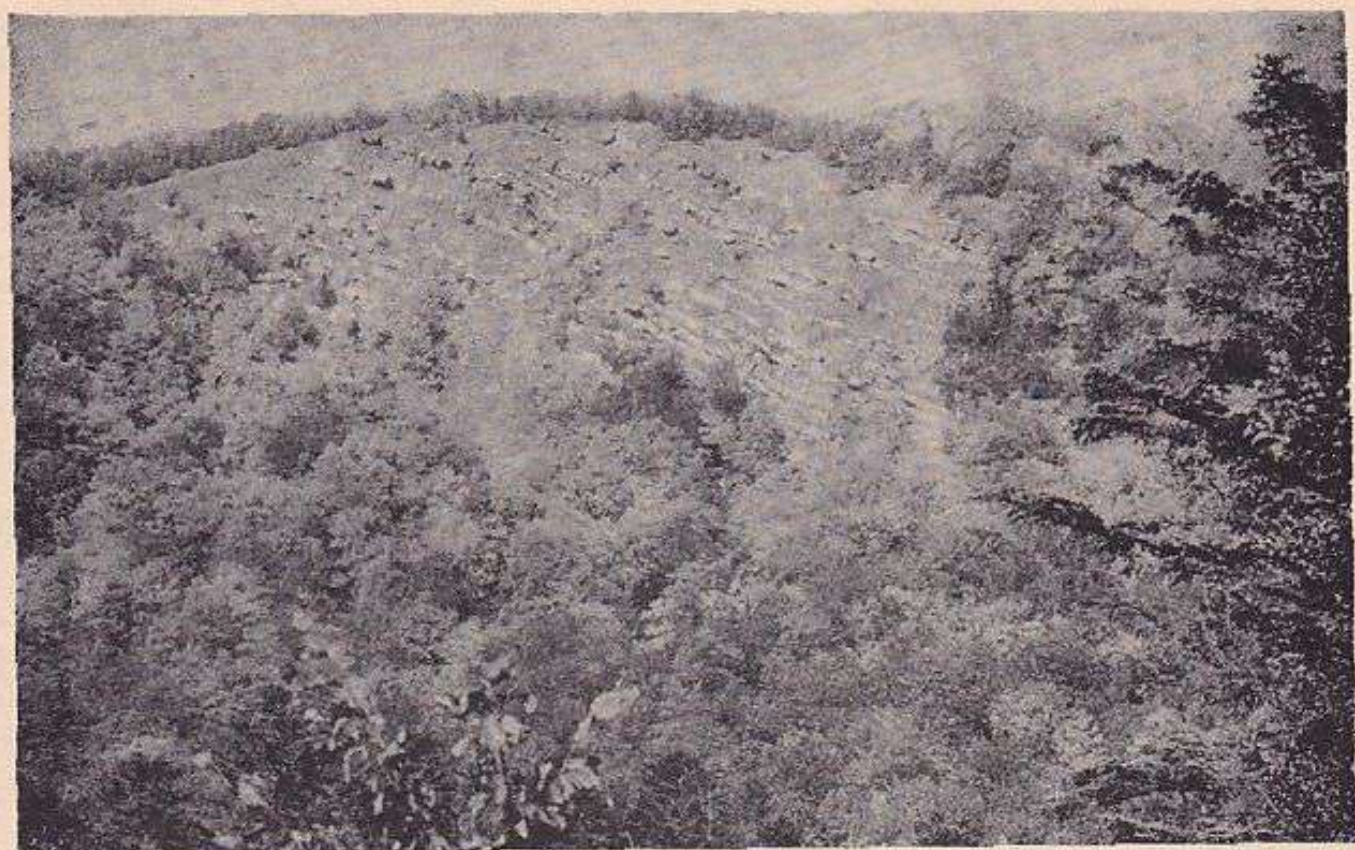

Pohraničný hrebeň v prírodnej rezervácii STUŽICA v nadmorskej výške okolo 1400 m. Stáročné boky tu statočne odolávajú nepriazni klimatických podmienok.

Prí jednej z mohutných stužických jedlí.

Prírodná rezervácia RIABA SKALA. Vystupujúce čelá flyšových sedimentov zďaleka vytvárajú dojem jarabnosti. Oddiaľ aj názov rezervácie — jarabý po ukrajinsky „riabý“.

Odkvitnuté poniklece na lokalite navrhovaného chráneného náležíška CHLMEC.

Ing. Miroslav Poliščuk — jeden z prvých priekopníkov dobrovoľnej ochrany prírody v okrese Humenné na exkurzii s krúžkom mladých ochrancov prírody.

Členovia Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny — účastníci akcie označovania návrhovanej prírodnej rezervácie SOKOL.

O B S A H:

1. Príhovor	3
2. Historická, politicko-ekonomická a kultúrno-spoločenská charakteristika okresu Humenné	5
3. Charakteristika prírodného prostredia okresu Humenné	12
Geologický a geografický prehľad	12
Klimatická charakteristika územia	14
Pôdné pomery	14
Hydrologické pomery	15
Eytogeografický prehľad	15
Charakteristika flóry Humenského okresu	15
Charakteristika fauny Humenského okresu	17
4. Súčasný stav prírodného prostredia okresu Humenné	19
5. Súčasný stav štátnej a dobrovoľnej ochrany prírody v okrese Humenné	21
Činnosť okresnej organizácie SZOPK v okrese Humenné	25

Sprievodca II. východoslovenským táborom ochrancov prírody.

Vydal ONV — odbor kultúry v Humennom a Okresná pamiatková správa v Humennom.

Zostavil autorský kolektív: Stefan Polovka — vedúci autorského kolektívu, Ing. Stefan Birčák, PhDr. Andrej Leňo, Ivetta Töröková, Andrej Latta. Návrh obálky Ivan Lukáč.

Náklad 300 výtlačkov. Povolene ONV — OK v Humennom pod číslom OK-142-1/1978/T.

Vytlačili Duklianske tlačiarne, národný podnik Prešov, prevádzkareň 320 Humenné.

Nepredajné!